

Srovnání životních podmínek v nacistických a komunistických věznicích: Životy politických vězenkyň v nacistických, komunistických věznicích a pracovních táborech

Námět: Komunistická diktatura, ve své snaze ovládat celou společnost na sklonku 40. let a v 50. letech 20. století, velmi často využívala metod, které měly vést k zavraždění možných politických oponentů, a které se v mnohém podobaly praktikám nacistického režimu v období druhé světové války. Můžeme si tedy položit otázku, v čem konkrétně se lišil nacistický koncentrační tábor a komunistický pracovní tábor?

Instituce vězeňství v každém totalitním režimu primárně vede k zotročení člověka. Obecně lze konstatovat, že oba režimy, jak nacistický, tak komunistický používaly paralelně podobné mechanismy působení, které měly vést ke zničení lidské osobnosti. V tomto ohledu nelze uvažovat ani o tom, že by se komunistický režim choval humánněji k ženám než k mužům. Totalitní vězeňství nečinilo žádných rozdílů mezi pohlavími.

Přes všechny proklamace o humánnosti režimu není v totalitně orientovaných systémech úkolem vězeňství snaha po nápravě jedince, jeho resocializace. Slouží pouze jako nástroj dalšího trestání a diskriminace.

Text 1: Ukázka popisuje průběh politických procesů, situaci v ženských věznicích a charakter totalitního režimu. Na úvod byl zvolen text od Dagmar Šimkové, který zachycuje utrpení československých politických vězňů v komunistických koncentračních táborech a věznicích.

„Jak bylo těm na celách smrti v očekávání chvíle, až naposled zarachotí klíč v zámku a naposled vykročí do ponuré chodby a ucítí závan větru a odněkud dolehne nějaký poslední zvuk života, snad šumící déšť, snad zaštěknutí psa, úder hodin z věže, snad něčí vzlyk... Po popravě se ženou opřekot slyšet poslední hlášení, nevědí o životě a smrti ani tolik, že smrtí náhle ochabne svalstvo, a uvolní poslední biologické funkce, a tak se řítí smějící se dav chodbou a křičí: „To byl panečku hrdina, až se posral!“ Někdy také nazývají popravu „poslední polucí“ a hádají se, kdo dostane kus provazu pro štěstí... V každém člověku je skryta bestie, se kterou se potýká. Morální hodnoty společnosti a kultury, ke které patří, mu pomáhají potlačit zlo, krutost, pomstychtivost, závist, touhu po moci, nesmyslnou a nereálnou ctižádost, pomáhající mu držet šelmu pod kontrolou a dávající mu povzbuzující pocit vítězství nad tím, co je v něm nedobré... Ale doba, v níž jsme žili, odpoutala všechno zlo z řetězu a otevřela klece v duších lidí. Povýšila závist do rytířského stavu, takže závist se stala „třídním bojem“. Vysvětlila lidem neschopným řídit a organizovat svůj život, že oni, právě oni mají talent vzít otěže státu do rukou a obrátit směr dějin... Krev, řev, mučírny a šibenice jsou skryté za mohutnou zdí, odkud nepronikne ani hlásek, a venku jezdí vesele autobusy s turisty a noviny jsou plné článků o surovostech a bezpráví kapitalismu, a my jsme šťastni, že se podílíme na nové době, která dává možnost morálního vzletu, a jen někdy musíme izolovat od společnosti ty, kteří plní nenávisti podtínají kořeny stromu Svobody, ale i těm je dána možnost doznat temné činy, nad kterými soudružky v továrnách zapláčí v spravedlivém hněvu a podepíší petici, aby byl špion oběšen.“

Dagmar Šimková: *Byli jsme tam taky*. Orbis, Praha 1991, str. 72 - 77

Otázky:

1. Pokuste se popsat proměnu charakteru lidí, kteří museli žít v komunistickém režimu.
2. Jaké mohly být motivy jednání přívrženců komunistického režimu?
3. Nesou podle vás jistou míru odpovědnosti za komunistickou diktaturu také aktéři vystupující v předešlé ukázce („soudružky v továrnách“, dozorcí ve věznicích, Strana, „turisté v autobusech“, novináři...)
4. Jak bylo nakládáno s důstojností vězněných a popravovaných?

Možné odpovědi:

1. Každá politická ideologie usiluje o obecný a ucelený výklad člověka a společnosti, ze které by vycházel program politického jednání a chování určité skupiny. Napomáhá tak vysvětlovat politické (nejen politické) události a jevy. V neposlední řadě poskytuje určitá kritéria a žebříčky hodnot, tzn., určuje do značné míry, co si mají lidé myslet, co je dobré a co zlé, lepší a horší. Lidé tak velmi často přehodnocovali své postoje a žebříčky hodnot. Bylo jim vtoukáno do hlavy (stejně jako u nacistické ideologie), že celek je důležitější nežli část. Chtěl-li člověk získat „svobodu“, musel se bezpodmínečně ztotožnit se státem (politikou Strany)
2. Jednak mohli lidé žijící v pod vlivem konkrétní ideologie zcela propadnout jejím ideálům, tak jak bylo možno pozorovat tento fenomén v poválečném Československu u mladých lidí a mnohých nadšených intelektuálů, kteří se s myšlenkou komunismu naprosto ztotožnili. Jiní zvolili cestu bezcharakterních prospěchářů, kteří komunistický režim vnímali pouze jako odrazový můstek pro svoji kariéru, kdy často odmítali samotné kulturní (ideologické) cíle režimu, tzn., nemuseli být nutně přesvědčenými komunisty, ale využívali všech institucionalizovaných prostředků k získání moci.
3. Míra zavinění je vždy individuální, není možno paušalizovat. Mnozí jedinci zvolili cestu jednoznačného konformismu, a to z mnoha, lidsky pochopitelných důvodů. Znamená to tedy, že přijali jak kulturní (ideologické), tak i institucionalizované prostředky k dosahování svých životních potřeb a cílů. Na druhou stranu je možno podotknout i to, že každý z nás může být za jistých okolností spoluvíníkem, pokud zůstal nečinný. Pasivita totiž zanedbává povinnost chopit se jakékoli možné aktivity k pomoci ohroženým a ulehčení bezpráví.
4. Režim neměl zájem pouze na tom, aby „označil cejchem“ ty, kteří byli z třídního hlediska „nespolehlivými a politicky nevyužitelnými elementy“, ale snažil se o absolutní dehonestaci i u těch, kteří se již dávno nemohli bránit.

Téma: Vyšetřování

Následující ukázky popisují způsoby výslechových metod represivních orgánů komunistické a nacistické moci.

Text 2: Jarmila Riedlová vzpomíná a vypráví o svém pobytu ve věznici na Pankráci v březnu 1943: „Zatýkající mi byli komisař Zander a jeho český pomocník Bedřich Smola. Přivezli mne na ubytovnu na Amálce v Kladně, kde začalo bití. Zander jen přihlížel a dával německy otázky, Smola mne bil. Pomáhali mu Češi Vlček a Jaroš. Při výslechu padlo jméno Šrámek. To rozzuřilo dalšího přítomného kladenského gestapáka Felkla, kterému Šrámek při jeho službě uprchl. Svlékli mne donaha, položili na můj plášť a v bití bejkovcem se střídali. Byla jsem samá krev a podlitina, ale nepromluvila jsem... Celé tělo a hlavně hýždě byly jako z kamene. Výsledky pokračovaly takřka každý den se stejnou krutostí. Nic ze mne nedoslali... Po mém dalším výslechu, který vedl Smola s Pešíkem, mě odvedli do další místnosti, kde seděl můj polonahý bratr, záda měl samou podlitinu a krev, chodila rovněž celá krvavá. K židli byl přivázán. Vyšetřující Friedrich se mně zeptal jestli je to můj bratr. Přikývla jsem. Hned na to začal bratra bít... Za delší dobu jeden ze strážců přivedl strašně zničeného bratra. Táhla se za ním krvavá stopa po dlažbě. V jeho očích jsem viděla provinění. Bylo to naposledy, kdy jsme se viděli. Zemřel v KT Buchenwald v roce 1944.“

Koukolík, V. a Kvapilová A.: V Zajetí smrti, Most 1995, str. 78-79

Text 3: Dagmar Skálovou Státní bezpečnost (StB) zatkla 17. května 1949: „Vyslýchána jsem byla referentem, jehož jméno neznám, ale pamatuji se, že mu ostatní orgánové říkali „TÁTO“. U výslechu jsem byla plných 24 hodin, přičemž jsem byla vždy odváděna do místnosti „BIOGRAF“, kde jsem seděla na židli několik hodin, a to pravděpodobně proto, aby moje výpovědi mohly být ověřeny výpověďmi ostatních osob. Druhý den 18. května 1949, byla jsem odvedena se zavázanýma očima do zvláštní místnosti, kde na mě bylo použito při výslechu fyzického násilí. Během tohoto výslechu jsem padla 3 krát do bezvědomí a vždy jsem byla polita studenou vodou... Když jsem byla přivedena do zvláštní místnosti, musela jsem si kleknout na židli, a to tak, že loktema jsem se musela opřít o opěradlo židle. Kdo byl v té místnosti, nevím, neboť jsem měla zavázané oči. Tak jsem klečela na židli, kde jsem byla střídavě vyslýchána, a když jsem odpověděla, byla jsem tlučená „PENDREKEM“ do zad, kříže a do stehen. Mimo to jsem byla tlučená přes chodidla patrně „DŮTKAMI“, které se mi jevily jako předmět z více tenkých řemínků...“

Bursík, T.: Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe! : životy politických vězenkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století, Praha 2006, str. 14

Otázky:

1. Proč bylo při výsleších používáno hrubé fyzické násilí? Pokuste se charakterizovat výslechové metody, které byly používány na vězenkyních.
2. Lišil se nějak charakter výslechu ze strany komunistických a nacistických vyšetřovatelů? Bylo dosahováno požadovaných cílů „pouze za použití fyzické síly“?
3. Který ze způsobů výslechu na vás působí sofistikovanějším dojmem?

Možné odpovědi:

1. Všudypřítomné bití při výsleších jednoznačně poukazuje na fakt, že v systému totalitního vězeňství neexistuje rozdílů, pokud jde o míru užitého násilí. Hrubé výslechové metody měly jediný cíl, zlomit jedince jak fyzicky tak i psychicky, „přivlastnit si ho“, ovládat ho, protože patrně neexistuje efektivnějšího způsobu, než ovládnutí člověka skrze bolest. Zvláště u vězenkyň byly tyto praktiky primárně změřeny na to, aby se musely stydět za své ženství. Není tedy možno propadat iluzi, že se komunistický režim choval humánněji k ženám nežli k mužům.
2. Mezi zvolenými „technikami“ výslechu nebyly zásadní rozdíly. Vyšetřovatel často užíval metod psychického nátlaku. Vězenkyně byly často dezorientovány, neměly pojem o čase, neměly možnost spánku, výslechy byly často vedeny v kuse několik hodin. Jako nehrubší nástroj psychického teroru, který byl uplatňován při výslechu, byla konfrontace s rodinnými příslušníky, která měla vyslýchanou osobu definitivně zlomit.
3. Při porovnání obou textů, které si pochopitelně nečiní nárok na absolutní generalizaci daného tématu jsou patrné určité rozdíly. V první ukázce znala oběť své trýznitele jménem, což znamená, že se k nim mohla, byť v situaci enormního vypětí adresně vztáhnout. Druhý popsání výslechu je poněkud odlišný. Celý děj se odehrává v rámci neosobního kontaktu, vyslýchaná nebyla s nikým přímo konfrontována, po celou dobu výslechu je ponechána v naprosté nejistotě, neví, jak s ní bude dále nakládáno.

Téma: Vtahy mezi jednotlivými skupinami vězenkyň

Dalším závažným tématem, které je často popisováno v literatuře věnující se osudům komunistických politických vězenkyň, jsou vztahy mezi retribučními a politickými vězni. Situace byla komplikovaná zvláště skutečností, že mnohé retribuční vězenkyně vnímaly ženy, které byly odsouzeny z politických důvodů jako viníky svého trestu, a proto měly často škodolibou radost z toho, že nakonec tyto osoby (často bojující proti nacistické diktatuře) dopadly stejně jako ony. Ve věznicích existovala pevná hierarchie (ženy odsouzené za kriminální činnost, politické delikty, ženy odsouzené mimořádnými lidovými soudy po druhé světové válce), která ovšem není primárně předmětem následující úvahy. Nejedná se tedy o komplexní popis daného fenoménu.

Text 4: Dagmar Šimková vzpomíná na svůj pobyt ve vězení v NPT v Želiezovcích: *„Všechno je proti nám. Nenávist je v horkém vzduchu, v prachu, dešti, v celé přírodě, kterou musíme zdolávat nekonečnou prací, nenávist je v prvním paprsku slunce, protože věští horký den... Nenávidí nás dozorcí, protože kdyby nás nebylo, třeba by je poslali někam do městské věznice. Nenávidí nás vražednice a prostitutky, protože kdyby nás nebylo, byl by režim v lágru mírnější. Nenávidí nás ženy odsouzené za válečné zločiny, protože kdyby nás nebylo, pan prezident by jim dávno dal amnestii. A také, ach, jak nemilé, setkat se s bývalými oběťmi v ponižující jednotě. Esesačky si hrály do našeho příjezdu na nevinné oběti české poválečné zvůle, ale teď jsou mezi námi ženy, které poznaly Brigittu, jenž v Ravensbrücku štvála cvičené psi na vězně a vybírala pro selekci do plynu. Lýdie nezapomněla tváře těch, které jí trýznili v Osvětimi.“*

Dagmar Šimková: *Byli jsme tam taky*. Orbis, Praha 1991, str. 35

Otázky:

1. Jaké asi mohlo být setkání žen, které byly po roce 1948 odsouzeny z politických důvodů s ženami odsouzenými za válečné zločiny?
2. V čem spočívala tragičnost jejich nechtěného setkání?
3. Jak tuto skutečnost vnímaly obě skupiny žen?
4. Mohli mít samotní dozorcí nějaký konkrétní zájem na tvorbě vězeňské hierarchie?

Možné odpovědi:

1. Pro politické vězenkyně jistě nebylo jednoduché dělit se o společné cely (většinou miniaturní, či přeplněné) se ženami, které byly odsouzeny za válečné zločiny, už jenom proto, že na rozdíl od nich (politických), tyto ženy byly často usvědčeny z čistě kriminálních deliktů, jež byly pouze stěží ospravedlnitelné.
2. Ženy, které byly po druhé světové válce odsouzeny mimořádnými lidovými soudy se nevykazovaly pouze německou národností. Jednalo se rovněž o české ženy, které se provinily kolaborantstvím s nacisty, udavačstvím apod. Situace musela být jistě naprosto nesnesitelná zvláště v okamžiku, kdy se politické vězenkyně, často ženy, které bojovaly proti nacistické totalitě, setkaly se svými trýznitelkami, které dříve rozhodovaly zásadním způsobem o bytí, či nebytí jich samých (politické), nebo jejich nejbližších. Jistě stačilo „pouze“ to, že byl někdo na základě jejich konfidentské činnosti udán třeba gestapu, nebo jinak postižen.
3. Skupina tzv. retribučně odsouzených žen byla jistě nesmírně rozmanitá, od těch nejprimitivnějších nacistek, až po osoby, které byly spjaty s nejvyššími patry nacistické hierarchie, u nichž se dalo s jistou dávkou nadsázky předpokládat, že to byly osoby určité společenské úrovně. Tento fakt však nemusel být rozhodující. Pro faktické fungování vězeňského řádu bylo jistě důležitější to, že retribuční vězenkyně bezprostředně po válce prošly celou řadou vězeňských zařízení a velmi dobře se tak orientovaly, oproti nově příchozím vězenkyním, v situaci každodenního vězeňského života.
4. Nejspíše ano. Dozorcí se v určitých situacích chovali jinak ke konkrétní sortě vězenkyň. Těm politickým byl velmi často ztrpčován život např. důsledným dodržováním všech norem. Bylo nemyslitelné, aby mohly pracovat ve vězeňské samosprávě.

Téma: Práce

„Práce musí být jednou z podstatných součástí transformace a postupné socializace vězně. Trestní práce nesmí být chápána jako doplněk a takřka jako zesílení trestu, nýbrž spíš jako zmírnění, jež by nemělo být možné vězni upřít.“

Foucault, Michel: Dohlížet a trestat. Kniha o zrodu vězeňství, Praha 2000, str. 372

Většina totalitních režimů prezentuje „fenomén práce“ jako nástroj převychovy. Ve skutečnosti zde popisujeme jednoznačně represivní pojetí práce, které se stalo důležitým ekonomickým prostředkem, který byl využíván, jak v komunistických, tak v nacistických pracovních táborech, k obohacování režimu. Tento typ pracovního nasazení v mnoha případech zanechával trvalé fyzické i psychické následky na vězňených ženách.

Text 5: Klára Lavičková popsala svůj pobyt v KT Osvětim takto: *„Práce byl nesmírně těžká, primitivními nástroji jsme bourali zbytky domů a staveb. Nejhorší bylo, když osm děvčat muselo za povelu „Hej rup“ vrážet dlouhý klacek do trosek. Často se stalo, že zvláště děvčata stojící vpředu nestačila včas uskočit, když se zřítily velké kusy stěny, takže tu bylo velmi mnoho těžkých úrazů... Pracovaly jsme na regulaci jakéhosi potoka. Stály jsme po kolena ve studené vodě a v bahně, musely jsme bez přestání hloubit dno, nesměly jsme se ani narovnat, takže jsme se z práce vracely jako zmlácené... Po skončení večerního apelu dostala každá při vstupu do vlastního bloku kus tvrdého černého chleba, na který nám občas hodili lžiči řepové marmelády a malý kousek margarínu. Do misek nám nalili sběračku černé, bromem zapáchající kávy, a toto nám muselo vystačit až do druhého večera.“*

Koukolík, V. a Kvapilová A.: V Zajetí smrti, Most 1995, str. 53

Text 6: Helena Kučerová vzpomíná na období března 1955 až února 1956: *„Jako příklad uvádím, že jsem byla nucena nosit pytle s obilím do druhého patra sýpky, na zádech po schodech. Neunesla jsem více než 25 kilogramů, takže jsem tuto cestu dělala o dvakrát až třikrát více. Ve dvou jsme byly nuceny nakládat 80 kilogramové pytle s obilím na vagóny. Na polích jsme pracovaly i za špatného počasí, mnohdy i za deště. Od září minulého roku, při nesplnění normy, jsme dostávaly základní vězeňskou stravu, která byla po tak těžké práci naprosto nedostačující, často jsme měly hlad. Po promoknutí nebo v zimních měsících za mrazu jsme mnohdy neměly možnosti si zatopit a usušit věci pro svévoli velitelů, kteří odmítali z neznámých důvodů vydat uhlí. Oblečení bylo nedostatečné, např. gumové holinky, kterých byl nedostatek, nebylo možno si vyměnit, a tak v době, kdy bylo největší bláto, doslovně až po kolena, jsme chodily v botech, do kterých teklo.“*

Bursík, T.: Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe! : životy politických vězenkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století, Praha 2006, str. 57

Otázky:

1. Pokuste se podle vlastních slov interpretovat citát M. Foucaulta.
2. Srovnajte podmínky v komunistickém a nacistickém pracovním táboře?
3. Proč byly vězenkyně často používány na těžkou a nekvalifikovanou práci?
4. Proč totalitní režimy využívají práci jako nástroj k převýchově? A jak je to s touto „převýchovou“ doopravdy?
5. Mohla těžká práce sloužit jako účinný nástroj postupné fyzické nebo psychické likvidace?
6. Jak je možno vyložit následující kontroverzní slova („Práce osvobozuje“), která byla napsána na vstupní bráně Osvětimského koncentračního tábora?

Možné odpovědi:

1. Práce nemá v rámci nápravy vězně úlohu represivní, ale má napomoci skutečné resocializaci vězně. Dokonce jí můžeme vnímat jako určité rozptýlení z často monotónního a neosobního života mezi vězeňskými zdmi.
2. Dominuje těžká fyzická práce.
3. Bylo tak zabráněno jakémukoli možnému osobnímu rozvoji, nesmíme zapomínat na to, že ženy ve výkonu trestu (věznice), nebo v pracovním táboře trávily často podstatnou část svého produktivního života, a ani po návratu z výkonu trestu se často ke svému původnímu zaměstnání nemohly vrátit.
4. Většina totalitních režimů prezentuje „fenomén práce“ jako nástroj převýchovy. Ve skutečnosti zde popisujeme jednoznačně represivní pojetí práce, které se stalo důležitým ekonomickým prostředkem, který byl využíván, jak v komunistických, tak v nacistických pracovních táborech, k obohacování režimu. Tento typ pracovního nasazení v mnoha případech zanechával trvalé fyzické i psychické následky na vězněných ženách.
5. Nepochybně ano.
6. Fenomén práce lze tematizovat obecně z hlediska jeho historického vývoje. Je možno postihnout jeho proměny počínaje protestantským pojetím, dobou osvícenskou, materialistickým určením pracovního procesu v rámci marxismu, a v neposlední řadě poukázat na posun v daném tématu u totalitních režimů dvacátého století.

Téma: každodennost ve věznicích

Vedle přímých fyzických a psychických útrap, které byly nedílnou součástí života ve vězení (těžká práce, izolace, fyzické tresty, nedostatečná výživa...), se vězenkyně musely každodenně vyrovnávat s problémy, se kterými není člověk mimo věznici, či pracovní tábor konfrontován.

Text 7: Jedna ze stížností vězňených žen ve vazební věznici Pankrác: *„Při příchodu do vazby jsme se musely vysvléknout do naha a dostaly jsme pánskou košili s hlubokým výstřihem bez jediného knoflíku a k ní pánské spodky s rozparkem. Zavazovaly se na tkaničku. Toto prádlo nám v noci sloužilo jako pyžama, přes den jsme si přes ně natahovaly halenu a mužské kalhoty. Obojí z režného plátva špinavé šedivé barvy, bez knoflíků, pouze s krátkou tkaničkou na zavázání. Na nohou jsme nosily mužské pantofle bez paty, které většině z nás byly příliš velké. Žádné osobní prádlo, ponožky nebo punčochy. Jen onuce v zimě. Mnohé z nás trpěly omrzlinami.“*

Bursík, T.: Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe! : c. d., str. 23

Text 8: Výpověď Kláry Lavičkové o životních podmínkách v KT Osvětim: *„Musely jsme se vysvléknout úplně do naha včetně bot... Ve veliké místnosti jsme si musely sednout postupně na stoličky, vězenkyně nás narychlo stříhaly, a když jsme se jedna na druhou podívaly, viděly jsme, že již i my vypadáme jako ty postavy, které nás předtím vyděsily. Ještě jsme si musely stoupnout na stoličku, oholily nás v podpaždí a rozkroku a už nás hnaly do velkého bazénu naplněného vodou zapáchající dezinfekcí, do které jsme se musely celé ponořit... Vybavení jako pro dobytek. Zase pouze sláma nakupená při stěnách, přikrytá pouze několika přikrývkami. Když jsme si slámu na noc rozhrnuly po celé místnosti a uložily se, začaly z ní vyskakovat obrovské blechy, které si na nás v noci pochutnávaly.“*

Koukolík, V. a Kvapilová A.: V Zajatí smrti, Most 1995, str. 52

Text 9: Svědectví Květoslavy Klicmanové o věznění v KT Ravensbrück: *„Když jsme viděly, co se děje, že nám všechno ošacení odeberou a ponechají pouze hygienické potřeby, to je ručník, mýdlo, hřeben a kartáček na zuby, poradily mi mé francouzské přítelkyně, abych si z něčeho ušila plátěný pytlík, ve kterém budu mít veškerý majetek stále s sebou, jinak že přijdu i o něj. To jsem také udělala a tento pytlík mne doprovázel po celou dobu, co jsem byla v táboře. Měla jsem v uších malé zlaté náušničky, které se dědily v naší rodině již mnoho let. Ty jsem uschovala v ústech, později jsem je schovávala na různých místech, ale vždy na těle. Podařilo se mi je zachránit a přivést domů.“*

Koukolík, V. a Kvapilová A.: V Zajatí smrti, Most 1995, str. 36

Text 10: Z vězeňského spisu Dagmar Skálové dne 6. července 1956: *„Dne 4. května 1954 jsem společně s ostatními ženami, kterých bylo asi 65, zahájila hladovku, a to proto, že nám nebylo vyhověno v žádosti o zlepšení základních životních podmínek. Bylo nás na jedné světnici 20 žen, takže na třech nás bylo asi celkem 65. Na našich světnicích byly lůžka nad sebou a místa bylo tak málo, že se mezi lůžka nemohly dát ani židle. Mimo to byly na světnici 2 kbelíky, které sloužily jako latrina, bez dezinfekce. Na nákup vloček a toaletního papíru nám nebyly uvolněny peníze, ač jsme o to nesčíslněkrát žádaly... Do tohoto zamořeného ovzduší nám bylo neseno jídlo, při kterém jsme seděly na zemi, protože jsme si nesměly sednout na kavalec. Každý přestupek, jako např. nahlédnutí z okna, sednout si na kavalec, mohl*

následovat trest „KOREKCE“. Korekce byla mokrá, tmavá, bez větrání, cementová podlaha, bez lůžka, takže pobyt v ní zanechal stopy na zdraví.“

Bursík, T.: Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe! : c. d. str. 38

Otázky:

1. Jak probíhal nástup žen do věznice (pracovního tábora), jaké rituály s tím byly spojené?
2. K čemu tyto rituály měly primárně sloužit?
3. Jakým problémům bylo třeba každodenně čelit?
4. Mělo smysl usilovat o „drobná privilegia“? Pokuste se je podrobněji popsat a zdůvodnit.
5. Jaké důsledky mohly mít nedostatečné hygienické podmínky vězněných žen?
6. Měly ženy v komunistických a nacistických věznicích stejnou možnost realizovat alespoň některé své požadavky?

Možné odpovědi:

1. Nástup do výkonu trestu probíhal většinou podle přesně stanoveného protokolu, jež musel být bezpodmínečně dodržován.
2. Tyto rituály měly primárně sloužit k jednoznačnému ponížení vězenkyň. Měl v nich být vzbuzen pocit, že jsou pouze jakousi věcí, se kterou je možno libovolně manipulovat.
3. Každodenní napětí vplývalo z nutnosti neustále se koncentrovat. Vězení bylo nepřátelským prostředím, kde vězněné musely denně čelit nepřátelství ze strany dozorců, kteří je šikanovali celou řadou nesmyslných nařízeních, ale i jisté části spoluvězeňkyň, které je chtěly okrást.
4. Ve světě permanentního ohrožení se život smrškl na pouhé fyzické přežití. V takové situaci mohlo i sebemenší zvýhodnění znamenat benefit, který zvyšoval šance vězněných na o něco pohodlnější existenci.
5. Ignorování osobních potřeb vězněných bylo v podstatě součástí trestu. Podobnost mechanismů a vzorců chování není náhodná, ale ani výsledkem vědomé inspirace. Lze říci, že oba režimy dospěly k maximální efektivitě šikany nezávisle na sobě, racionalizace procesu, je-li dovedena k dokonalosti, je nezávislá na svých ideových či ideologických východiscích.